SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

Eduskunnan lakivaliokunnalle

20.2.2017

ASIA: U 1/2017 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (rahanpesurikokset)

Suomen Asianajajaliiton edustajana esitän valtioneuvoston kirjelmän johdosta seuraavaa.

Aluksi

Direktiiviehdotuksen pääasiallisena tarkoituksena on laittaa täytäntöön Varsovan yleissopimuksesta johtuvat velvoitteet ja FATF:n suositukset. Suomen voimassa oleva lainsäädäntö jo vastaa niitä.

Rahanpesusäännöksiä on muutettu suhteellisen usein (1994, 2003, 2008, 2011, 2012). Oikeusvarmuus edellyttää suhteellisen vakaata säännöstilaa, jossa oikeuskäytäntö pääsee vakiintumaan. Toistuvat säännösmuutokset aiheuttavat oikeuskäytännössä epävarmuutta ja muutoksia, jotka eivät ole kaikin osin ennakoitavissa. Suomessa on voimassa kattava rahanpesusäännöstö, jota käytetään ja jota sovelletaan oikeuskäytännössä. Kansallisesti ei ole nostettu esille sellaisia keskeisiä puutteita säännöksissä, joiden johdosta säännösten muuttaminen olisi tarpeen.

Käsillä oleva tarve arvioida voimassaolevia säännöksiä on tullut Euroopan komissiolta ja sen voi nähdä ensisijaisesti koskevan jäsenvaltioita, joissa ei ole siten kehittynyt säännöstila kuin Suomessa, ja valtioita, joissa rahanpesusäännöksiä ei sovelleta yhtä laajalti kuin Suomessa. Suomessa rahanpesu ei liity niinkään terroristijärjestöjen tai vakavan järjestäytyneen rikollisuuden rahoittamiseen, vaan se koskee lähinnä huumekaupasta ja perinteisestä taloudellisesta rikollisuudesta kertynyttä taloudellista hyötyä.

Esirikoksesta

Rahanpesusäännöksen esirikosten määrittelyn erilainen taso jäsenvaltioissa on yksi keskeinen syy direktiiviehdotukseen. Suomen lainsäädäntö ylittää direktiiviehdotuksessa (2 artikla) määritellyn esirikoksen kattavuuden. Suomessa mikä rahansa rikos voi olla rahanpesun esirikos. Myös ulkomailla tehty rikos voi olla rahanpesun esirikos.

Rahanpesun luonteesta johtuen teon kohteena olevien varojen tulee olla peräisin rikoksesta. Rahanpesu kohdistuu rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai niiden tilalle tulleeseen omaisuuteen.

Simonkatu 12 B 20
00100 Helsinki
Puhelin (09) 6866 120
Faksi (09) 6866 1299
info@asianajajaliitto.fi
www.asianajajaliitto.fi

Simonsgatan 12 B 20
00100 Helsingfors
Tel. +358 9 6866 120
Fax +358 9 6866 1299
info@advokatforbundet.fi
www.advokatforbundet.fi

Direktiiviehdotuksen mukaan rahanpesusta tuomitseminen ei saa edellyttää, a) että esirikoksesta on aiemmin tuomittu joku tai joku tuomitaan siitä samanaikaisesti tai b) esirikoksen tekijän henkilöllisyyden selvittämistä tai esirikokseen liittyvien olosuhteiden selvittämistä.

Suomen voimassa oleva rahanpesusääntely ei sisällä säännöksiä siitä, miten esirikos tulee osoittaa tai millä tavoin tietyt varat on voitava yhdistää tiettyyn esirikokseen. Niiltä osin kyse on todistelusta. Vakiintuneesti rangaistavuuden edellytyksenä ei ole esirikoksen tekijän tuomitseminen tai se, onko esirikoksen tekijä edes tiedossa. Oikeuskäytäntö siis vastaa direktiiviehdotusta. Talousrikosten osalta oikeuskäytännössä ei ole esiintynyt syyttäjäpuolella ongelmia osoittaa, että rahanpesun kohteena olevat varat ovat rikoksesta peräisin.

Oikeusministeriön muistiossa EU/2016/1838 esitetään, että esirikoksen osoittamista koskevat säännökset vaatisivat täsmennyksiä. Jo tässä vaiheessa on todettava, että jo syyttömyysolettama edellyttää, että syyttäjä osoittaa rahanpesun kohteena olevien varojen olevan rikosperusteisia. Missään tapauksessa ei voida lähteä siitä, että syytetty olisi velvollinen esittämään todisteet siitä, että tietyt varat ovat peräisin laillisesta lähteestä.

Tekotavoista

Suomen voimassa oleva lainsäädäntö kattaa kaikki direktiiviehdotuksen mukaiset tekotavat.

Direktiiviehdotuksessa tekotapatyypit ovat 1) muuntaminen tai siirtäminen, 2) laittoman alkuperän salaaminen tai peittäminen ja 3) hankinta, hallussapito tai käyttö.

Rahanpesun tunnusmerkistössä RL 32:6
- 1 kohdan tekoverbit ovat ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan.
- 2 kohdan tekoverbit ovat peittää tai häivyttää taikka avustaa.

Kätkemisrikoksen tunnusmerkistön (RL 32:1) tekoverbit ovat kätkee, hankkii, ottaa huostaansa tai välittää taikka muulla tavoin ryhtyy.

Rahanpesun tunnusmerkistössä ensimmäinen kohta, toisin kuin toinen kohta, edellyttää tarkoitustahallisuutta: hankkiakseen, peittääkseen tai häivyttääkseen, avustaakseen. Direktiiviehdotus sallii rangaistavuudelle asetettavan lisäedellytyksen rahanpesijän tarkoituksesta vain, kun kyse on muuntamisesta tai siirtämisestä.

Käytännössä Suomessa rahanpesun tunnusmerkistön 1 ja 2 kohdan erottelulla ja tarkoitustahallisuudella ei ole merkitystä, koska syytteessä ei pääsääntöisesti nimetä sitä, perustuuko rangaistusvaatimus 1 vai 2 kohtaan, ja syyte lähes poikkeuksetta kirjoitetaan siten, että teonkuvaus kattaa molemmat kohdat. Kohdathan sisältävät samoja elementtejä, esim. muuntaa peittääkseen (1 kohta) tai peittää (2 kohta).

Rahanpesusäännöksen 2 kohdan tekoverbien peittämisen ja häivyttämisen ymmärretään oikeuskäytännössä kattavan kaikki 1 kohdan tekotavat eli ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan.

Oikeuskäytännössä tarkoitustahallisuudelle ei näin ole jäänyt sijaa. Toisin sanoen 1 ja 2 kohdan ero esiintyy säännöksessä ja oikeuskirjallisuudessa, mutta oikeuskäytännössä se ei juurikaan realisoidu.

Kätkemisrikoksen tunnusmerkistössä sanat kätkee ja hankkii eivät esiinny rahanpesun tunnusmerkistössä, mutta käytännössä ne tarkoittavat samaa kuin tai sisältyvät rahanpesun tunnusmerkistön tekotapoihin ottaa vastaan, pitää hallussaan, peittää, häivyttää.

Itsepesusta

Ns. itsepesun on Suomessa perinteisesti ja vakiintuneesti katsottu sisältyvän esirikoksesta tuomittuun rangaistukseen. Kun on varastanut rahaa, tuomitaan varkaudesta, mutta ei sen lisäksi rahanpesusta siitä, että on käyttänyt varastamansa rahat. Esirikoksen rangaistusasteikkoon on jo sisällytetty esirikoksella hankittuun omaisuuteen ryhtymisen moitittavuus. Itsepesun kriminalisointia ei ole pidetty perusteltuna kriminaalipoliittisista ja rikoslainopillisista (lainkonkurenssi, jälkiteko-oppi, laillisuusperiaatteeseen sisältyvä täsmällisyysvaatimus) syistä. Ks. oikeusministeriön asettaman rahanpesukriminalisointien muutostarpeita selvittäneen työryhmän mietintö OM 27:2010 (OM 7/41/2009). Mietinnöstä ilmenee muun ohessa myös, että itsepesun kriminalisointia ei ole kaikissa EU-maissa eikä se käytännössä ole rajoittamaton useissa EU-maissa.

Rahanpesun kriminalisoinnin tavoitteena on estää hyötyminen rikoksella saaduista tuloista ja varoista. Suomen lainsäädäntö täyttää tämän tavoitteen: Suomessa esirikoksesta tuomittuun kohdistetaan menettämisseuraamus (RL 10 luku) tai tuomittu velvoitetaan suorittamaan vahingonkorvaus asianomistajalle suoraan rikosoikeudenkäynnissä, sen osana. Jos rikoksesta kertynyt taloudellinen hyöty on esirikoksen tekijällä itsellään, se otetaan häneltä pois ensin takavarikolla tai vakuustakavarikolla ja tuomion jälkeen täytäntöönpanemalla menettämisseuraamus tai vahingonkorvausvelvollisuus. Jos esirikoksen tekijä siirtää rikoshyödyn toiselle, syyllistyy tämä rahanpesuun ja hyöty otetaan pois konfiskaatiolla.

Ns. itsepesu on saatettu (rajoitetusti) rangaistavaksi rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin muutoksella, joka on tullut voimaan 1.5.2012. Laillisuusperiaatteeseen sisältyvän taannehtivuuskiellon mukaisesti säännöstä sovelletaan tapauksiin, joissa kaikki rangaistavuuden perustavat seikat ajoittuvat lain voimaantulon jälkeen. Oikeuskäytännössä on näin ollen nyt vasta tulossa ratkaistavaksi tapauksia, joihin säännös soveltuu. Säännöksen kattavuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta ei ole vielä saatu kokemuksia. Itsepesusäännöksen muuttamiseen ei voi nähdä olevan tarvetta ennen kuin on saatu riittävästi kokemuksia nykyisen itsepesusäännöksen toimivuudesta käytännössä.

Koska Suomessa voimassa oleva lainsäädäntö jo mahdollistaa tehokkaasti rikoshyödyn poisottamisen esirikoksen tekijältä, ei itsepesun laajempi kriminalisointi tuo lisää keinovalikoimaa tai estä nykyistä paremmin rikoksesta hyötymistä.

Raskauttavat seikat

Koventamisperusteet RL 6:5 eivät suoraan sisällä rikoksen tekemistä ilmoitusvelvollisen toiminnassa. Tällä hetkellä koventamisperusteena voisi tulla kyseeseen suunnitelmallisuus tai rikoksen tekeminen palkkiota vastaan.

Koventamisperusteen säätämisharkinnassa on otettava huomioon, että rahanpesun tehokasta estämistä ja rahanpesuun tehokasta puuttumista tukee rahanpesun selvittelykeskukselle tehtävien ilmoitusten matala ilmoituskynnys. Jääkö jotain ilmoittamatta, jos ilmoitusvelvollisten rangaistuksia ankaroitetaan koventamisperusteilla?

Lopuksi

Suomen voimassa oleva lainsäädäntö on olennaisin osin direktiiviehdotuksen mukainen.

LAATI Asianajaja Tuula Ylinen, Asianajotoimisto Tuula Ylinen Oy, Helsinki